

Läroämnet slöjd

– att tänka om, – att veta om, – att tycka om

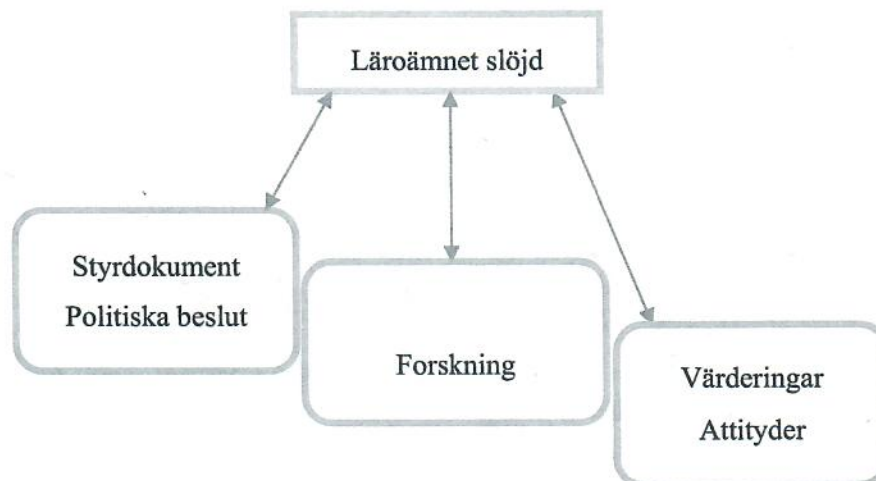
Marléne Johansson & Mia Porko-Hudd

Introduktion

Slöjd har funnits som läroämne i det finländska skolsystemet allt sedan introduktionen av folkskolan på 1860-talet. Under årtiondenas lopp har läroämnet utvecklats i takt med samhällsutvecklingen. Inledningsvis var slöjden (dåvarande handarbete) ett könsindelad läroämne med betoning på undervisning av färdigheter som direkt kunde komma till nytta i vardagslivet i ett agrart samhälle. Numera är slöjd (inkluderande textilslöjd och teknisk slöjd) ett mångdimensionellt vetenskapligt grundat gemensamt läroämne för alla elever i ett informations- och interaktionsteknologiskt samhälle.

Trots läroämnets relativt långa historia och existens i den grundläggande utbildningen, samt forskning inom området, får slöjden fortfarande i flera sammanhang gå upp till kamp för att berättiga sin nutida och framtida existens. Kunskaperna och färdigheterna som slöjden kan erbjuda människorna har dock inte passerat ett bäst före datum. Fortfarande, om inte till och med i större utsträckning än tidigare, behöver människorna få ta del av de lärprocesser, kunskaper och färdigheter som slöjden kan erbjuda. Sedan urminnes tider och i alla kulturer har människan tillverkat föremål, en kunskapsform som är grundläggande för mänsklig existens (Johansson, 2002, s. 23; Kaukinen, 2006, s. 79; Säljö, 2008, s. 12). I skolan är läroämnet slöjd förhållandevis ensamt om att låta barn och ungdomar utvecklas inom denna kunskapsform.

I föreliggande artikel diskuteras läroämnets existens och framtida utmaningar utgående från tre perspektiv; ett läroplansperspektiv som fokuserar på ett politiskt tänkande om slöjdundervisningen, ett forskningsperspektiv som beskriver ett vetenskapligt grundat vetande om slöjdundervisningen samt ett generellt perspektiv som grundar sig på allmänhetens värderingar och tyckande om slöjdundervisningen (figur 1).

Figur 1: Läroämnet slöjd utifrån tre haltande perspektiv.

Perspektiven är beroende av varandra och är olika starka beroende på tid, politik, diskurs i samhället samt forskningsresultatens existens och tillgänglighet. Läroplanstexter är normativa på så vis att de beskriver slöjdämnet som det bör och skall vara i linje med historiska och politiska beslut. Läroplanstexter kan vara lika med verksamheten, men det som är skrivet är inte alltid detsamma som den verksamhet som bedrivs. Forskningsresultat om slöjd finns numera men har relativt svårt att nå ut, i alla fall utanför slöjdekretsar. I allmänna diskussioner om slöjd begränsas argumenten allt för ofta till diverse värderingar och vad man tror sig veta (se t.ex. Skolfront, 2010). Det är angeläget att lyfta debatten till en vetenskaplig nivå, först då blir slöjdämnets kvalitéer tydliga (Johansson, 2009, s. 5). De tre perspektiven har hittills varit olika starka vilket bidragit till att argumentationer och diskussioner om slöjdämnet tenderat att halta.

Att tänka om – Ett läroplansperspektiv på slöjdundervisningen

Vad säger läroplanen om slöjd, varför har de normgivande texterna utvecklats som de gjort? Goodlad (1979) beskriver läroplaner på olika nivåer som ideologisk, formell, uppfattad, genomförd och upplevd. Med den ideologiska läroplanen menas ideala förhållanden utifrån pedagogiska beskrivningar och politiska beslut. Den formella läroplanen innefattar de texter som är beslutade. Hur läroplanen uppfattas beror på vem, var och under vilka förutsättningar den tolkas. Genomförd läroplan är den läroplan som läraren verkställer. Hur eleverna upplever den läroplan läraren genomför kan vara godtycklig men av central betydelse då elevernas upplevelse förmodligen påverkar vad de lär sig (Hasselskog, 2010). Den följande diskussionen fokuserar att beskriva främst den

finländska men delvis också den svenska slöjden ur ett ideologiskt och formellt läroplansperspektiv.

I Finland har skolslöjden varit obligatorisk sedan 1866. Även i resten av Norden har skolslöjden funnits med på schemat från folkskolans införande men blev obligatoriskt först under 1900-talet, vilket betyder att i princip alla ungdomar och vuxna som gått i skola i Norden har erfarenheter av och uppfattningar om slöjdämnet. Samtidigt är det pedagogiska slöjdområdet sparsamt utforskat. Det innebär att man till och med vid sammanställning av olika styrdokument över tid, baserat uppfattningen om slöjdämnets pedagogiska uppgifter mera på personliga och kollektiva tolkningar än utifrån vetenskapliga grunder (Nygren-Landgårds & Djupsund, 1998; Gulliksen & Johansson, 2008; Johansson & Nygren-Landgårds, 2008).

Slöjdämnets utveckling från ett könsbundet läroämne under jordbrukssamhällets tid till ett mångdimensionellt vetenskapligt grundat gemensamt läroämne för alla elever är avhängigt av händelser i samhället. För att kunna diskutera dagens slöjdundervisning och framtida existens, är det angeläget att ha kunskap om hur ämnet har utvecklats historiskt. Över tid har slöjdämnets förändringar varit långsamma både innehållsmässigt och med tanke på undervisningsmetoder och föga nytt har tillkommit. Idag används till stora delar fortfarande samma tekniker, redskap och material som när ämnet introducerades i folkskolan i slutet av 1800-talet. De nya inslagen i läroämnet har istället utgjorts av utsuddade könsroller, utvecklade arbetsmetoder, en större betoning på arbetsprocess i stället för på produkt samt i nya sätt att bearbeta traditionella material för att skapa slöjdprodukter (Hartman, Thorbjörnsson & Trotzig, 1995; Lindfors, 1993). De negativa förändringarna som har skett är att läroämnets innehåll har minskat markant på grund av sammanslagning mellan slöjdarterna liksom den timresurs som tilldelas för ämnet (Kaukinen, 2006, s. 88).

Handarbete, som läroämnet ursprungligen hette, gavs en stark ställning i styrdokumentet för folkskolan (Lindfors, 1993). Under denna tid präglades livet av självhushållning under ekonomiskt svåra tider och jordbruket var den näringsgren som de flesta människor i Finland livnärde sig på. I styrdokumentet för handarbetsundervisningen (Kommittébetänkande, 1912) gavs klara anvisningar om vilka slöjdtekniker som skulle undervisas och vilka produkter flickorna respektive pojkarna skulle tillverka under de olika skolåren. Undervisningen skulle medföra direkt praktisk nytta i vardagen.

I den svenska folkskolan skilde man i de äldre läroplanerna mellan gosslöjd och flickslöjd. I debatten motiverades flickslöjd med sitt praktiska värde och sin ekonomiska nytta, medan pojkslöjd motiverades med moralföstran och personlighetsutveckling. I folkskolans undervisning i slöjd skilde sig undervisningen från de flesta ämnen genom att den var könsspecifik, en uppdelning som bidrog till att befästa vad som kunde anses som kvinnligt respektive manligt (Johansson, 2002).

Under tidsperioden från 1920-talet till 1970 började allt fler människor arbeta inom industrin. I handarbetsundervisningen kom detta till uttryck genom att pojkarna fick lära sig att bearbeta metaller och använda maskiner som förberedelse för arbetsuppgifter inom industrin. Fortfarande tillverkades bruksföremål, men i motsats till industrins seriearbeten framhöll styrdokumentet självständigt agerande och initiativtagande. Under krigstiden 1939–1945 betonades sparsamhet och ekonomiskt tänkande. Pojkarna lärde sig att lappa och stoppa och flickorna fick undervisning i träslöjd. (Suojanen, 2000)

Under tidsperioden 1970–1990 präglades det finländska samhället av den offentliga sektorns tillväxt och av ett ekonomiskt uppsving som ledde till en slit-och-släng mentalitet hos människor (Suojanen, 2000). I grundskolans läroplanskommittés betänkande (Kommittébetänkande 1970: A 4, s. 48–49) uppmärksammades förändringen i samhället genom att målen för skolans fostran i de praktiska ämnena betonade behovet av beredskap för sådana prestationer som de flesta människor ansågs behöva i sitt vardagsliv. Under denna tidsperiod ökade jämställdheten mellan könen i och med att allt fler kvinnor förvärvsarbetade och rollfördelningen mellan mans- och kvinnoyrken började suddas ut. I målen för grundskolans fostran (Kommittébetänkande, 1970: A 4, s. 49) lyfts detta fram genom att flickor och pojkar inte i mån av möjlighet längre skulle ha skilda kursplaner inom de så kallade praktiska ämnena, utan att alla elever skulle erbjudas samma möjligheter till erfarenhetsbaserad kunskap inom läroämnena som främjar yrkesvalet. I slöjdundervisningen betonades jämställdheten med att elevernas indelning i slöjdarterna inte längre skulle vara könsbunden (Kommittébetänkande, 1970: A 5, s. 312).

I och med 1970 års läroplan indelades nu slöjdarterna för första gången efter material, och inte efter kön, och fick de nya benämningarna textilslöjd och teknisk slöjd. Läroämnet i årskurserna 1–2 kallades småslöjd och var lika för båda könen. Från och med årskurs 3 fick eleverna välja slöjdart för de kommande åren av obligatorisk slöjd till och med årskurs 7. I praktiken förblev ämnena mycket långt könsbundna eftersom flickorna vanligen valde textilslöjd och pojkarna valde teknisk slöjd. I årskurserna 7–9 kunde eleverna välja någon av slöjdarterna som tillvalsämne. De övergripande målen för slöjdundervisning var lika oberoende av slöjdart, men det fanns skilda kursplaner för teknisk slöjd och textilslöjd inkluderande hänvisningsstoff om hurdana slöjdprodukter eleverna kunde tillverka under de olika årskurserna samt etappmål om vad eleverna skulle lära sig. (Kommittébetänkande, 1970: A 5, s. 311–340)

Förändringarna i samhället gällande olika organs beslutanderätt och maktfördelning under början av 1980-talet ledde till en ny läroplansreform. Fortfarande betonades jämlikhet mellan könen och i läroplanens målformuleringar för slöjdarterna poängterades vikten av att en del av undervisningen skulle ordnas gemensamt för flickor och pojkar. För att förverkliga den gemensamma undervisningen rekommenderades det att lärostoffets innehåll skulle väljas så att eleverna fick öva praktiska och tekniska

färdigheter som var viktiga för hemmet och den mekaniserade omgivningen. Ytterligare betonades för familjen och samhällsmedlemmen nödvändig textil konsumentkunskap och baskunskaper om beklädnad och inredning. (Skolstyrelsen, 1985, s. 248–249) Gällande bedömning i slöjdämnen uppmannades läraren i inledningsskedet av ett arbetsområde upplysa eleverna om vilka delmål som skulle bedömas under arbetets gång och efter slutfört arbete. Rekommendationen lydde att fästa vikt vid produktionen inkluderande planering, process och resultat, behärskandet av kunskapsstoffet samt attityden till arbetet. (Skolstyrelsen, 1985, s. 263–264) Bedömningen skulle således även ta fasta på elevens arbetsprocess och inte enbart på den färdiga slöjdprodukten.

I jämförelse med styrdokumentet för den svenska grundskolan kunde pojkar och flickor under kortare tid delta i både textilslöjd och trä- och metallslöjd först i 1962 års läroplan, men denna möjlighet var inte vanligt förekommande. Obligatorisk slöjd i båda slöjdarterna för pojkar och flickor infördes i årskurs 1–6 med 1969 års läroplan. Efter de obligatoriska slöjdarterna i de tidiga årskurserna kunde eleverna sedan välja vilken slöjdart de ville ha i årskurs 7–9 under 1980 års läroplan. Elevernas val resulterade i att könsindelningen blev 20% pojkar och 80% flickor i textilslöjden och vice versa i trä- och metallslöjden (Skolverket, 1993). I Sveriges läroplan 1994 och nu gällande läroplan 2011 är slöjdämnet inte längre uppdelat i de tidigare slöjdarterna, utan den gemensamma kursplanen och beteckningen för ämnet är slöjd. Slöjdämnet är obligatoriskt för alla och varje skola fördelar fritt de obligatoriska slöjdtimmarna under hela grundskoletiden (F–9) så att läroplanens mål kan uppnås vid det tredje, sjätte respektive nionde skolåret. Hittills har detta inneburit att man på vissa skolor har låtit alla elever arbeta i ett sammanhållet slöjdämne även i grundskolans senare år, medan man på andra skolor – i linje med tidigare läroplaner – fortsatt med att låta eleverna välja med resultat likt tidigare könsuppdelning (Skolverket, 2005). Resultaten visar att även om läroplanstexter betonar jämlikhet mellan könen speglas samhällets traditioner i praxis.

I Finland har tiden från 1990-talet och framåt karaktäriseras av omfattande och ständiga förändringar i samhället samt informationsteknikens starka genomslag på alla områden (Suojanen, 2000). De statliga, politiska och ekonomiska systemen rubbades så kraftigt under 1990-talets början att följderna även beaktades ur skolans synvinkel (Utbildningsstyrelsen, 1994, s. 8). Omställningarna ledde till att nya grunder för grundskolans läroplan utgavs år 1994. Minskad lönsamhet inom näringslivet och nedskärningar av kostnader inom alla sektorer i samhället ledde till depression och massarbetslöshet. En reaktion på situationen och som åtgärd mot den tidigare rådande slit-och-släng mentaliteten, var att det både i den allmänna läroplanen och i slöjdens läroplan framhövdes miljömedvetenhet samt fostran till företagsamhet (Utbildningsstyrelsen, 1994, s. 32–37, 107).

Det nya teknologiska kunnandet för alla samhällsmedlemmar poängteras i de allmänna målen för fostran och undervisning i grundskolan samt i läroplanstexterna för slöjdundervisningen (Utbildningsstyrelsen, 1994). Redan i slutet av 1980-talet ansåg Parikka (1988) att teknikens snabba utveckling förutsatte att man i slöjden skulle frångå den produktcentrerade undervisningen till förmån för en undervisning som betonade sådana kunskaper och färdigheter som behövs i det dagliga livet. Slöjdämnenas svar på samhällets krav om teknologi i undervisning inom alla läroämnena var bland annat att den tekniska slöjden införde datorstyrd ritning för planering av slöjdprodukter medan det till många textilslöjdssalar införskaffades datorstyrda symaskiner och datorer samt slöjdrelaterade programvaror.

I och med läroplansgrunderna 1994 introduceras begreppet slöjd som gemensam benämning på slöjdarterna teknisk slöjd och textilslöjd i den finländska grundskolan (Utbildningsstyrelsen, 1994, s. 106). Även i lagen för grundläggande utbildning (Lag 628/1998, 11§) används enbart termen slöjd för de båda slöjdarterna. Slöjd utgör i styrdokumentet för första gången en för alla elever gemensam ämnesshelhet i grundskolans alla årskurser. I de nationella läroplansgrunderna gavs anvisningar om hur kommunerna och skolorna i praktiken kunde genomföra den gemensamma slöjdundervisningen. Alternativt kunde skolorna erbjuda eleverna lika mycket undervisning inom båda slöjdarterna eller låta eleverna i viss mån fördjupa sig i den ena eller andra slöjdarten. (Utbildningsstyrelsen, 1994, s. 106) I praktiken medförde sammanslagningen av slöjdarterna till ett läroämne att timresursen för ämnet bibehölls men undervisningsinnehållet dubblerades. I efterhand har detta medfört mycket kritik av såväl lärare, lärarutbildare och forskare i slöjd (Kaukinen, 2010).

I den fortfarande aktuella Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004 (Utbildningsstyrelsen, 2004) framhävs för slöjdundervisningens del en skillnad mellan personlighetsutveckling och slöjdmässigt kunnande. Texten ger tilltro till lärarens undervisningsförmåga i enlighet med arbetsområdesprincipen samt elevens förmåga att tillägna sig betydelsefull och ändamålsenlig kunskap. Jämfört med de tidigare läroplansgrunderna ges det åter anvisningar för mål, centralt innehåll och kriterier för utvärdering av elevernas kunskaper. Inga slöjdmaterial, slöjdtekniker eller produkter anges dock, vilket kan tydas som ett tecken på tillit till lärarnas professionalism att själva kunna välja de mest lämpliga uppgifterna och sätten att nå läroplansgrundernas målsättningar.

I juni 2010 publicerades ett förslag till ny timfördelning för den finländska grundläggande utbildningen utarbetad av en arbetsgrupp utsedd av undervisnings- och kulturministeriet (Undervisnings- och kulturministeriet, 2010). I förslaget föreslås att slöjd fortfarande skall vara ett obligatoriskt läroämne och att elevernas valbarhet ska förstärkas i synnerhet i fråga om konst, slöjd och gymnastik. Den föreslagna timresursen för slöjd medför dock en

försämring jämfört med den nuvarande och teknologi som en del av slöjdens innehåll har även tonats ner. I skrivande stund är förslaget på remiss och många intressenter inom undervisning, utbildning, formgivning och industri har uttalat sig för ett fortsatt behov och förstärkning av slöjdundervisning för elever på alla årskurser. Vad detta leder till för den allmänbildande slöjden är i detta skedet svårt att förutse. Makten för slöjdens framtid som läroämne ligger för stunden i händerna på politiska beslutsfattare.

När slöjdämnet betraktas genom tiderna kan det således konstateras att ämnets styrdokument har förändrats med samhällsutvecklingen och politiska beslut. Frågan är dock om förändringarna enbart har skett i styrdokumentet, eller om de också har förverkligats i slöjdundervisningen? Enligt Kaukinen (2010, s. 140) har utbildningssystemet aldrig varit det snabbaste att reagera på förändringar i samhället då kulturella förändringar är långsamma. Detta betyder att när majoriteten av lärarna och beslutsfattarna har varit mogna för förändringar, kan de redan vara föråldrade. Följaktligen kan man dra den slutsatsen att styrdokumentet för undervisningen alltid i viss mån släpar efter samhällsutvecklingen och att det tar tid innan de yrkesverksamma lärarna anammar styrdokumentens intentioner. Detta medför att man kan fråga sig i vilken omsträckning den genomförda slöjdundervisningen de facto genomförs enligt gällande styrdokument och hur mycket av undervisningsinnehållet och metoderna som hänger kvar av tradition.

Att veta om – Ett forskningsperspektiv på slöjdundervisningen

En aspekt i kampen om slöjdämnets existens och utveckling utgörs av det faktum att slöjdrelaterade vetenskapsdiscipliner har utvecklats vid fyra finländska universitet, att professurer inom området har införts och att forskningen inom området är under stark utveckling. Lindfors (1993, s. 136) och Säljö (1995, s. 7) anser att slöjdområdets utveckling och position i det allmänbildande utbildningssystemet är beroende av forskningens möjligheter att påvisa undervisningens och ämnets fostrande kvaliteter och att slöjdkampen således skall basera sig på slöjdens reella effekter och inte enbart på dess förutsättningar.

Efter att lärarutbildningarna överfördes till universiteten i mitten av 1970-talet framträdde ett stort forskningsbehov inom slöjdområdet. Slöjdområdet fick en egen plats i vetenskapssamfundet då slöjdens vetenskapsområden, *slöjdpedagogik*, *slöjdvetenskap* och *käsityökasvatus*, utvecklades till egna vetenskapsområden. Den akademiserade lärarutbildningen förde även med sig en ny syn på lärarutbildaren. Det räckte inte längre med att lärarutbildaren var specialist inom ett enskilt ämne. Lärarutbildarens kompetens skall bestå av en kombination av många expertområden som innefattar både ämnes- och forskarbehörighet, samt behörighet inom olika pedagogiska områden. Dessutom

understryks teoretisk förståelse för och förmåga till reflektion över undervisning, planering och utveckling (Hansén, 1997; Kansanen, 2006).

Forskningsområdet inom slöjdfältet är ungt och i inledningsskedet utvecklades slöjdvetenskap vid Helsingfors universitet, käsitökasvatus (slöjdpedagogik) vid Åbo universitet i Raumo och slöjdpedagogik vid Åbo Akademi i Vasa (Lindfors, 1992, 1999; Johansson & Lindfors, 2008). Inriktningarna har därefter formats med professorer, doktorsavhandlingar och forskningsområden. Vid Åbo Akademi i Vasa sker forskningen på svenska som resulterat i att Vasa har många nordiska kontakter. Idag bedrivs slöjdpedagogisk forskning vid Åbo Akademi i Vasa samtidigt som vetenskapsområdet på grund av sin unga ålder och svaga representation vid universiteten i de övriga nordiska länderna lider stor brist på forskning inom flera slöjdpedagogiska områden. Detta har i sin tur lett till att nordiska/internationella forskningssamarbeten inom slöjdområdet har varit utmanande att igångsätta. Situationen i Norden förvärras av att man är tvungen att söka sig till närliggande vetenskapsområden såsom allmän pedagogik, arkitektur, etnologi och hushållsvetenskap då slöjdpedagogik inte finns som vetenskapsområde. Avsaknaden av slöjd som vetenskapsområde har därmed färgat den forskning som bedrivits och försämrat de praktiska omständigheterna för slöjdforskare. Främst har den sparsamma forskningen hittills berört historiska, etnologiska och tekniska ämnesområden. Med stöd av professor från annat vetenskapsområde, men med intresse för slöjd, har i Sverige ett större flerårigt slöjdforskningsprojekt finansierats genom svenska vetenskapsrådet. Forskningsprojektet "Kommunikation och lärande i slöjdpraktiker" 2005–2009 har bidragit med värdefull forskning inom det slöjdpedagogiska området (Lindström, Borg, Johansson, & Lindberg, 2003). Forskningen är utförd i svensk slöjdverksamhet men, analogt med internationell forskning inom andra discipliner, tillför resultaten det nordiska slöjdpedagogiska vetenskapsområdet.

Skolans slöjddämne, som obligatoriskt, är unikt i Norden (Gulliksen & Johansson, 2008; Johansson & Nygren-Landgårds, 2008). I Norden har vi långa traditioner av att undervisa barn och ungdomar i slöjdekunskaper för att utveckla kompetenser som alla har användning för. Gemensamt för kunskapsområdet är dock att det i stora delar saknas vetenskapliga texter om den pedagogiska slöjden. Trots värdefulla bidrag är slöjdforskning fortfarande en bristvara. Det är en utmaning att bereda möjligheter för mångsidig forskning som visar på slöjddämnets didaktiska och pedagogiska möjligheter. Då lärarutbildning och forskningsprojekt skall vila på vetenskaplig grund är det problematiskt att nå upp till ambitionerna inom slöjdområdet när det i Norden råder brist på disputerade inom området.

Den slöjdpedagogiska forskningsmiljön vid Åbo Akademi i Vasa har sin grund i den forskning som professor emerita Linnéa Lindfors bidragit med (se t.ex. Lindfors, 1992, 1999). Lindfors slöjdpedagogiska forskning kan kategoriseras som grundforskning och berör de flesta av slöjdpedagogikens deldiscipliner. PeD Ulla Suojanen har verkat som professor i slöjdpedagogik med forskning

inom ämnesområdena företagsamhetsfostran och principen om hållbar utveckling (Suojanen, 1997, 1999). I forskningen konstaterar Suojanen att de övergripande fostransområdena ännu är relativt outforskade inom det slöjdpedagogiska området, liksom slöjdens betydelse i samhällsutvecklingen. Vidare har professor Christina Nygren-Landgårds, tagit fram resultat om slöjdpedagogisk ideologi vid lärarutbildningen och skolslöjden, slöjdundervisning och slöjdtutbildning i relation till samhällsutvecklingen (Nygren-Landgårds, 2000). Doktorerna i slöjdpedagogik vid Åbo Akademi, Eva Malmberg och Lazaro Moreno Herrera har bidragit med ytterligare forskning inom slöjdpedagogiken och då särskilt med fokus på skolslöjden. Malmbergs avhandling (1995) fokuserar på handledningsdimensioner vid slöjdundervisning, medan Morenos avhandling (1998) fokuserar på utvecklingen av den kubanska slöjden. Vidare har PeD Mia Porko-Hudd analyserat läromedel i slöjd med fokus på läromedelstillverkarnas intentioner (Porko-Hudd, 2005). Porko-Hudd har också intresserat sig för informationsteknikens tillämpning i slöjdundervisning (Degerfält & Porko-Hudd, 2008). PeD Barbro Sjöberg analyserar i sin doktorsavhandling skissbokens betydelse i formgivningsprocesser (Sjöberg, 2009). Professor Marlene Johansson har utvecklat forskning utifrån ett sociokulturellt perspektiv på lärande i skolans slöjdverksamhet. Vad elever gör och hur lärandet utvecklas i skolans slöjdpraktik är dokumenterat med hjälp av videoinspelningar och mikroanalyser i Johanssons studier (Johansson, 1999, 2002, 2006, 2008; Illum & Johansson, 2009, 2011; Johansson & Lindberg, 2011).

Den slöjdpedagogiska forskningsmiljön vid Åbo Akademi i Vasa har förstärkts med de medel ämnet erhållit (från Högskolestiftelsen i Österbotten) under åren 2008–2012 för utvecklande av ett slöjdpedagogiskt center. På grund av de ovan beskrivna omständigheterna finns det utöver ett nationellt behov också ett nordiskt behov av disputerade inom det slöjdpedagogiska ämnesområdet. Det slöjdpedagogiska resurscentrat ("forskarskolan") inledde sin verksamhet 2008 och har bidragit till en stimulerande forskningsmiljö och till samarbete mellan de nordiska länderna (Johansson & Nygren-Landgårds, 2008).

Under 2010 har 14 antagna forskarstuderande i slöjdpedagogik deltagit i resurscentrats aktiviteter. I centrat har Sjöberg disputerat på en avhandling med titeln *Med formgivning i fokus. En studie om holistisk slöjd i lärarutbildningen* (Sjöberg, 2009). Forskarstuderandens pågående avhandlingsområden behandlar: *Lärores studerandens beredskap att undervisa i slöjd* (Vasa, Finland); *Slöjdamnets möjligheter att utveckla företagsamt lärande* (Vasa, Finland); *Modedräktens dimensioner – artefaktens inbyggda kunskaper* (Vasa, Finland); *Sambandet mellan lärores studerandens studier i slöjdpedagogisk teori och praktikperioderna i skolan* (Vasa, Finland); *Lärores professionella utveckling under arbetet i skolans slöjdundervisning* (Åbo, Finland); *Lärores studerandes arbetsprocesser och reflektioner i samband med konstruktioner under utomhusslöjd* (Notodden, Norge); *Slöjdverksamhet i yngre åldrar* (Notodden, Norge); *Lärande i mötet*

med artefakt – textil folkekunst som kulturbärande fenomen (Rauland, Norge); *Elevers erfaring av innhold og metode i dialog med kunst i faget kunst og håndverk* (Stavanger, Norge); *Utställningens retorik inom konst och hantverk* (Bergen, Norge); *Duodji og innnattisk kunst- og kulturhåndverk – formidlingstraditioner og læring blant samer og grønlandere* (Sápmi/Norge/Grönland); *Slöjdaktivism – læring og identitet i oformelle læringsrum* (Danmark); *Kunskapsbegreppen teori och praktik i relation till slöjdekunskaper* (Linköping, Sverige); och *Gränsöverskridande lärande via handens arbete* (Sverige). Avhandlingsområdena visar på flera nya infallsvinklar inom det slöjdpedagogiska forskningsfältet.

Det är angeläget att kunna fortsätta och utveckla verksamheten. Utöver framtagning av värdefulla forskningsresultat är målet att i en förlängning genom större genomströmning stärka och stödja det slöjdpedagogiska verksamhetsfältet inom utbildning och forskning vid Åbo Akademi i Vasa.

Att tycka om – Ett generellt perspektiv på slöjdundervisning

Diskussionen om slöjd begränsas alltför ofta till ett allmänt tyckande om huruvida skolämnet slöjd är modernt eller gammalmodigt (Johansson, 2009). Det pågår ingen egentligt vetenskaplig debatt, utan då det pedagogiska slöjdområdet är sparsamt utforskat baseras uppfattningar om slöjdämnets pedagogiska uppgifter vanligtvis istället på okunskap, allmänt tyckande och vad man tror sig veta. Attityder och värderingar existerar såväl i skolan som i samhället för övrigt.

Vad vet man om slöjdundervisningens effekter? Det är sällan möjligt att hänvisa till rikstäckande och generaliserbara resultat från slöjdundervisning men detta har varit möjligt i en av de största skolundersökningarna som genomförts i Sverige dvs. den svenska utvärderingen av grundskolan (NU-03) som Skolverket genomförde 2003–2007. Trots att utvärderingen är utförd i svensk kontext kan resultaten utgöra underlag för reflektion om skolslöjden i Finland. Utvärderingen av alla skolämnen, med dess elever, lärare, skolledare och föräldrar, gjordes för att ge en helhetsbild av måloppfyllelsen i den svenska grundskolan, ämnesvis och i ett övergripande perspektiv, och peka på behov och insatser (Skolverket, 2005). I flera delar var den sammanfattande bilden av det svenska slöjdämnet i NU-03 positiv, eleverna uppgav att de kände ett stort engagemang, intresse och inflytande och slöjd uppfattades som ett av de roligaste ämnena i svensk grundskola. Motsvarande resultat kan tydas bland de finländska eleverna då 34% av eleverna i årskurserna 4–6 i en undersökning gjord av föreningen Ung i Finland r.f. uttryckte att de vill ha mer slöjd på schemat om timantalet för konst- och färdighetsämnena i den följande timfördelningen inom grundundervisningen utökas (Nuori Suomi ry, 2010).

I de svenska utvärderingsresultaten uppger eleverna att de trivs, upplever arbetsglädje och att de har byggt upp sin självkänsla under slöjdundervisningen. Samtidigt svarar eleverna att slöjd tillhör de ämnen de anser sig ha minst nytta av och att kunskaper och erfarenheter från slöjdamnet inte anses viktiga för vare sig fortsatta studier eller kommande yrkesliv. Dessutom når slöjdamnet en bottennotering när elevernas föräldrar rangordnar slöjd som viktigt för deras barns utveckling och lärande. Enligt Kaukinen (2006, s. 80) kan slöjdprodukten som eleven har tillverkat under handledning uppfattas som enkel, vilket i sin tur kan ge en bild om att läroämnets kunskapsinnehåll är obetydligt. Det är angeläget att läraren lyfter lärandet för eleverna vilket aktualiserats i en avhandling av Hasselskog (2010). Resultaten visar på olika följder av slöjdlärares förhållningssätt vad gäller det som blir möjligt att lära för eleverna.

I NU-03 uppger lärarna att de trivs men de känner stress och menar att de får försvara ämnet gentemot kolleger i andra ämnen. Måluppfyllelsen är hög när det gäller elevinflytande, eget ansvar och hantverkskunskaper medan den är sämre vad gäller att lyfta olika perspektiv i verksamheten. Resultaten visar på variationer i utveckling av personliga kvalitéer och egenskaper, handlingsberedskap och arbetssätt. Således finns och nyttjas flera kunskapskvaliteter medan andra är outtalade och därmed outnyttjade. Enligt NU-03 användes lokala kursmål och betygs- och bedömningsunderlag i större utsträckning än de gemensamma nationellt beslutade underlagen. Slöjd är ett av de ämnen som lyckas sämst med att göra eleverna medvetna om vad de skall klara av för att få olika betyg eller vitsord. Elever och lärare talar sällan om hur det går för eleverna i slöjden. Vad innebär det att slöjdamnet ligger i topp när det gäller upplevelse, lust och engagemang, men utan att kopplas till någon nyttighetsaspekt? Hur kan mål och betygsgrunder kommuniceras bättre till eleverna? Hur kan lärandet lyftas i görandet? Utifrån utvärderingsresultaten är det viktigt för varje lärare att få möjlighet att utvecklas inom kunskapssyn och olika bedömningsformer för att kunna lyfta slöjdamnets kunskapskvalitéer för eleverna (Skolverket, 2007). Då det finns få generaliserbara studier från totalpopulationer inom slöjdfältet kan de svenska NU-resultaten nyttjas i reflektion och jämförelse med slöjdundervisning i andra länder.

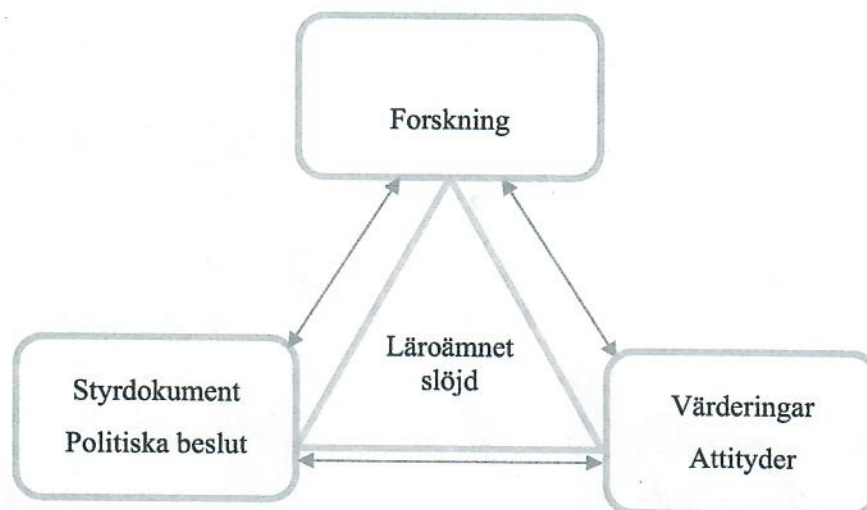
Trots att eleverna i NU-03 uttrycker förnöjsamhet med slöjdundervisningen, menar de att de inte lär sig något och föräldrarnas uppfattning av slöjdamnet uttrycker en viss tveksamhet då det gäller betydelsen av slöjdekunskaperna för barnens framtid. Bristen på forskningsresultat bidrar till att liknande resonemang förs vidare från generation till generation. Begreppsförståelse inom ämnesområden som saknar vetenskapliga traditioner tillåts fladdra iväg med fördomar, tro, makt och aktuella trender. Det är således av högsta prioritet för det slöjdpedagogiska vetenskapsområdet att utveckla forskningsbaserad kunskap om slöjdamnets pedagogiska förtjänster och informera om forskningsresultat i samhället bland föräldrar, lärare, lärarutbildare, politiker med flera. Forskning inom finländsk slöjdundervisning visar att slöjdens betydelse som skolämne

enligt eleverna främst är att lära sig det teknologiska innehållet, eleverna förmår inte uppfatta sin slöjdkunskap som tillämpbar i annan verksamhet (Malmberg-Tulonen, 1995). Attityder och värderingar om slöjddämnet och dess kunskapsform är sällan medvetandegjorda, det kan gälla både inom och utanför skolan. Likartade negativa värderingar har Lindgren visat på inom flera av de så kallade praktiskt-estetiska ämnena i skolan (Lindgren, 2006). De praktiskt-estetiska ämnena är populära hos eleverna, men lågt rankade hos lärarkollegor och skolledare. Ämnena argumenteras ofta utifrån egna värderingar, det hänvisas sällan till forskningsresultat medan det kan vara tvärt om för andra skolämnen exempelvis då man talar om matematikämnet.

Den handlingsberedskap elever har möjlighet att tillägna sig genom slöjddämnet kan relateras både till kommande studier, dagligt liv, fritid och kommande arbetsliv. När elever har inflytande och engagemang under arbetet från idé till ett färdigt slöjdföremål finns goda förutsättningar att bli företagsam på flera vis. Att exempelvis vara företagsam eller att arbeta med olika material skall inte enbart förknippas med yrkeslivet. Givetvis behövs det slöjdkunskaper för traditionella hantverksyrken, men förmodligen nyttjar även en kirurg, en tandläkare, en frisör, en arkitekt eller vilken yrkeskategori som helst, flera av de kunskaper slöjddämnet ämnar utveckla. Listan kan göras lång, i alla sammanhang behövs personer som vill och vågar ta ansvar och initiativ, personer som kan ta risker, som förmår lösa oförutsägbara problem, som kan uppfatta sammanhang och samband. Slöjddämnets tradition med koppling till hantverksyrken såsom snickare eller sömmerska gör att andra områden sätts åt sidan då man talar om slöjddämnets plats i skolan. Var och när man under livet förvärvar och använder kunskaper är inte givet, men skolan skall verka för att alla barn och ungdomar får möjligheter att utvecklas på flera sätt och här står slöjddämnet för lärande inom den både urgamla och ständigt aktuella kunskapsformen dvs. att tillverka fysiska föremål. Att tillverka föremål inbegriper både materiella och immateriella kunskapskvaliteter såväl för dagligt liv som för arbetsliv. Att kunna bygga in kunskaper i ett föremål är unikt för slöjddämnet, slöjd är att tillverka föremål, men kunskaper som förvärvats under arbetsprocessen kan skuggas av föremålet (Johansson, 2002, 2009).

Framtida utmaningar

I denna artikel har vi diskuterat och försökt synliggöra läroämnet slöjd utifrån ett läroplansperspektiv, ett forskningsperspektiv och ett generellt perspektiv om attityder och värderingar. Framtida utmaningar ligger i att kunna hålla en bättre jämvikt mellan perspektiven och mer rikta in fokus på en forskningsgrundad bana. Perspektiven kommer alltid att forma slöjddämnet, men en strävan är att slöjddämnets bidrag i skolan, och med kunskapsformens kunskapskvalitéer, också skall ingå i mer balanserade diskussioner (figur 2).

Figur 2: Läroämnet slöjd utifrån tre samverkande perspektiv.

Det är dags att lyfta debatten till en vetenskaplig nivå, först då blir slöjdpedagogikens kunskapskvalitéer tydliga. Med samhällets snabba förändringar är det en utmaning för alla som arbetar med barn och ungdomar och slöjd att tydliggöra och öka medvetenheten om slöjdämnets gynnsamma potential. Slöjdämnet står för ett ständigt aktuellt kunskapsområde i skolan men behöver utvecklas på vetenskapliga grunder. Med ökade krav på forskningsanknytning behövs fler disputerade i slöjdpedagogik inom hela utbildningssystemet men också inom slöjdpedagogiskt relaterad verksamhet utanför institutionella lärmiljöer. Det kan gälla arbets- och forskningsuppgifter från förskola, grundläggande utbildning och lärarutbildning till arbeten inom annan verksamhet i samhället.

I princip behöver alla slöjdpedagogikens områden ytterligare beforskas. Som några forskningsområden kan nämnas kunskapsformen i sig dvs. läroprocesser när material omvandlas med hjälp av redskap till fysiska föremål. I framtiden behöver slöjdämnet bygga på forskningsbaserad teoribildning, på vad vi hittills vet om betydelsen av att barn får utforska, experimentera och skapa i olika material. Det behöver också tydliggöras vad som är progression i slöjdundervisningen så att äldre elever utmanas i uppgifterna, uppmuntras att genomföra egna projekt och lösa verkliga problem. Upplevd materialkännedom, hållbar utveckling och de immateriella aspekterna i form av initiativ- och problemlösningsförmåga är också forskningsområden som är aktuella för både arbete och dagligt liv. Både arbetsinsatsen, materialet och föremålet kan inge respekt och betydelse för hållbar utveckling och kulturella och etiska värden. Redskap, maskiner och olika slöjdtekniker bär på tidigare generationers inbyggda kunskaper som levandegörs i slöjdarbetet. Med redskap och material kan vi läsa av och få förståelse och respekt för slöjdarens arbetsinsats och kunnande, insikter som bidrar till att förstå vår historia. Slöjdföremål och

redskap, tillsammans med dess inbyggda arbetsprocesser runt kunskap i handling, blir kommunicerbara över gränser mellan skola, hem och fritid (Johansson, 2002). Slöjdämnet inbjuder till möten över generationsgränser och mellan elever med olika kulturella och sociala bakgrunder. Slöjdämnets gränsöverskridande kunskapsarv är naturligt invävt i det moderna samhället som är angeläget att beforska i ett mångkulturellt samhälle. Förutom ovan nämnda exempel behöver genusproblematiken inom slöjdområdet undersökas.

Att lära genom att skapa hör framtiden till och att slöjden har ett unikt bidrag att lämna till människors utveckling menar Säljö (2008, s. 14). Med tanke på att ingen kan förutspå framtida behov och nyttan av gjorda val, är förmågan att behärska en kreativ och ständigt föränderlig slöjdprocess (dvs. arbetsprocessen från idéer till färdigt slöjdföremål) ett sätt för människan att utveckla färdigheter för att leva i ett föränderligt samhälle. Oförutsägbara framtida behov uppmärksammades även av politiker som under regeringens aftonskola i maj 2010 konstaterade, med tanke på framtiden, vikten av att understöda konstfostran och att erbjuda mera konst- och färdighetsämnen särskilt i de högre årskurserna och gymnasiet samt att sörja för undervisningens kvalitet i konst- och färdighetsämnen (Statsrådet, 2010). Trots att elevernas framtida yrkesliv är omöjliga att förutspå kan man anta att en del elever kommer att behöva djupt teknologiskt kunnande medan andra elever kommer att arbeta inom områden där de behöver ha bred sakkunskap.

Det är angeläget att eleven får vara delaktig i hela slöjdprocessen, från orientering, formgivning, planering av tillverkning, själva tillverkningen till utvärdering av både den tillverkade produkten och arbetsprocessen. Lindfors betonade tidigt att slöjdundervisningen borde organiseras så att den betonar elevens kreativitet och egna lösningar istället för att eleven enbart reproducerar andras idéer genom att följa färdiga arbetsordningar och tillverka produkter som andra har formgivit. Elevens slöjdverksamhet borde komma upp till den innovativa nivån där han/hon behärskar tekniker, material och arbetsprocesser på ett sådant sätt att nya system av dessa kan skapas (jfr Lindfors 1991, s. 167–169).

Nygren-Landgårds (2003, s. 91) framhåller att slöjdundervisningen i framtidens samhälle bör eftersträva att varje elev utvecklar en realistisk och positiv självbild, självuppfattning, problemlösningsförmåga och självständighet i relation till slöjdverksamheten. Nygren-Landgårds menar att denna förmåga i bästa fall kan överföras till andra situationer i livet. Genom att eleverna får positiva erfarenheter från slöjdundervisningen samt känner ansvar för sin slöjdprocess, kan självkänslan och känslan av att klara sig på egen hand förstärkas (Lund, 2001, s. 290). Detta leder till en känsla av och förmåga att bemästra sitt liv, så kallad empowerment (Suojanen, 2000, s. 79–93). Men det är också av vikt att det ges förutsättningar att utveckla sådana kunskaper i slöjdundervisningen (Hasselskog, 2010). Gällande slöjdämnets framtida existens konstaterar Kaukinen (2010, s. 89) att det även i framtiden behövs innovatörer,

formgivare, ingenjörer, företagare och personer med olika slags kunskaper och färdigheter för samhällets näringsliv och för personligt bemästrande av sitt liv. För att försäkra att kunskapsformer som krävs inom dessa områden skall fortsätta att utvecklas bland barn och unga, vill Kaukinen inte tro att det finländska samhället kan förbise slöjdens existens och utveckling som allmänbildande läroämne inom den grundläggande utbildningen.

En växelverkan mellan samhällets politiska beslut och styrdokument, framtagna forskningsresultat samt värderingar och attityder bidrar till att forma skolans slöjdämne och uppfattningar om dess kunskapsområde. En ständig diskussion och utveckling är både nödvändig och önskvärd, men en förhoppning framöver är att perspektiven balanseras för att ge en mer nyansierad bild av slöjdkunnande. Trender kommer och går..., samtidigt kan trender vilseleda slöjdämnets kärna; slöjdverksamhet är att tillverka fysiska föremål och det är denna både gamla och ständigt aktuella kunskapsform med dess lärandeprocesser som skolans slöjdämne bidrar med.

Referenser

- Degerfelt, I. & Porko-Hudd, M. (2008). Informationsteknik – ett redskap i slöjden. I K. Borg & L. Lindström (Red.) *Slöjda för livet – om pedagogisk slöjd*, 113–123. Stockholm: Lärarförbundets förlag.
- Gulliksen, M. & Johansson, M. (Red.), (2008). *Nuläge och framåtblickar – om undervisning och forskning inom det nordiska slöjdfältet* (Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetenskap B:15/2008). Vasa, Finland: NordFo, Åbo Akademi, Pedagogiska fakulteten.
- Hansén, S.-E. (1997). *Jag är proffs på det här. Om lärarens arbete under en tid av förändring* (Rapporter 16/1997) Vasa: Åbo Akademi, Pedagogiska fakulteten.
- Hartman, S. G., Thorbjörnsson, H. & Trotzig, E. (1995). *Handens pedagogik* (Skapande vetande. Rapport nr 29). Linköping: Linköpings universitet.
- Hasselskog, P. (2010). *Slöjdlärares förhållningssätt i undervisningen* (Göteborg Studies in Educational Science, 289). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis. <http://gupea.ub.gu.se/dspace/handle/2077/21997>
- Goodlad, J. (1979). *Curriculum inquiry. The study of curriculum practice*. New York: McGraw-Hill.
- Illum, B. & Johansson, M. (2009). Vad är tillräckligt mjukt? Kulturell socialisering och lärande i skolans slöjdpraktik. *FORMakademisk*, 2(1), 69–82.
- Illum, B. & Johansson, M. (2011). *Transforming physical materials into artefacts with the help of tools – Learning and interaction in the school's practice of Sloyd*. (insänt manus)
- Johansson, M. (1999). Sociokulturella praktiker i slöjden. *Nordisk Pedagogik*, 19(2), 98–115.
- Johansson, M. (2002). *Slöjdpraktik i skolan – hand, tanke, kommunikation och andra medierande redskap* (Göteborg Studies in Educational Science, 183). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis. <http://gupea.ub.gu.se/dspace/handle/2077/15749>

- Johansson, M. (2006). The work in the classroom for sloyd. *Journal of Research in Teacher Education*, 2–3/2006, 153–171.
- Johansson, M. (2008). Att tänka med nålen i hand – medierande redskap i slöjdpraktik. I H. Rystedt & R. Säljö (Red.), *Kunskap och människans redskap: teknik och lärande*, 263–276. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, M. (2009). Slöjdämnet – urgammalt, modernt och coolt. *KRUT, Kritisk utbildningstidskrift* (133/134), 5–13.
- Johansson, M. & Lindberg, V. (2011). Att lära sig se trådraken – om tvekan och fokusförskjutning på väg mot förändrat kunnande. (insänt manus)
- Johansson, M. & Lindfors, E. (2008). Slöjd (Käsityö). Ingår i M. Johansson & M. Gulliksen (Red.) *Nuläge och framåtblickar – om undervisning och forskning inom det nordiska slöjdfältet* (Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetskap B:15/2008). Vasa, Finland: NordFo, Åbo Akademi, Pedagogiska fakulteten.
- Johansson, M. & Nygren-Landgärds, C. (2008). Slöjdpedagogiska utmaningar. I G. Björk (Red.), *Samtid & Framtid* (Fakultetsserien, 26/2008, 55–68). Vasa, Finland: Åbo Akademi, Pedagogiska fakulteten.
- Kansanen, P. (2006). Constructing a Research-Based Program in Teacher Education. In F. Oser, F. Achtenhagen & U. Renold (Eds.), *Competence Oriented Teacher Training. Old Research Demands and New Pathways*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Kaukinen, L. (2006). Käsityöoppiaineen arvo ja merkitys sekä opettajankoulutuksen järjestäminen. Ingår i R. Jakku-Sihvonen (Red.) *Taide- ja taitoaineiden opetuksen merkityksiä* (Teatterikorkeakoulun julkaisusarja nro. 39, 76–90). Valtakunnallinen opettajankoulutuksen ja kasvatustieteiden tutkintojen kehittämisprojekt (Vokke). Käyttätymistieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto.
- Kaukinen, L. (2010). Miten käsityötä voidaan kehittää peruskoulun oppiaineena? Ingår i E. Ropo, H. Silfverberg & T. Soini (Red.) *Toisensa kohtaavat ainedidaktikat. Ainedidaktikan symposiumi Tampereella 13.2.2010* (Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja, A 31, 139–148). Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Kommittébetänkande 1912:10. (1913). *Handarbetsundervisningen vid folkskola*. Kejserliga Senatens tryckeri.
- Kommittébetänkande 1970: A 4. (1970). *Grundskolans läroplanskommittébetänkande I. Grunderna för läroplanen*. Helsingfors: Statens tryckericentral.
- Kommittébetänkande 1970: A 5. (1970). *Grundskolans läroplanskommittébetänkande II. Grunderna för läroplanen*. Helsingfors: Statens tryckericentral.
- Lag om grundläggande utbildning 21.8.1998/628. Hämtat 7 maj 2010, från <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Lindfors, L. (1991). *Slöjddidaktik. Inriktning på grundskolans textilslöjd*. Loimaa: FinnLectura.
- Lindfors, L. (1992). *På väg mot en slöjdpedagogisk teori. Paradigmatveckling och kunskapsbehållning – sammanfattning av tre studier* (Akademisk avhandling, Rapporter från Pedagogiska fakulteten, 34/1991). Vasa: Åbo Akademi, Institutionen för lärarutbildning/Institutionen för pedagogik.

- Lindfors, L. (1993). *Slöjdföstran i kulturkampen. Del I. Studier i den finländska skolslöjdens läroplaner 1912–1994* (Publikationer från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi nr 4 1993). Vasa: Åbo Akademi, Institutionen för lärarutbildning.
- Lindfors, L. (1999). Slöjdpedagogikens grundfrågor. *Nordisk Pedagogik* 19(2), 78-90.
- Lindgren, M. (2006). *Att skapa ordning för det estetiska i skola. Diskursiva positioneringar i samtal med lärare och skolledare* (Akademisk avhandling). Göteborg: Göteborgs universitet, Konstnärliga fakulteten.
- Lindström, L., Borg, K., Johansson, M. & Lindberg, V. (2003). *Kommunikation och lärande i slöjdpraktiker*. Forskningsprogram till svenska Vetenskapsrådet 2005–2009, Utbildningsvetenskapliga kommittén. Dnr 139907.
- Lund, A. (2001). Andlig fattigdom eller livskvalitet? – ett slöjdpedagogiskt perspektiv. Ingår i C. Nygren-Landgårds & J. Peltonen (red.) *Visioner om slöjd och slöjdpedagogik – Visions om Sloyd and Sloyd Education* (Techne serien: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetskap B: 10/2001). Vasa: Åbo Akademi. Institutionen för lärarutbildning, Enheten för slöjdpedagogik och huslig ekonomi.
- Malmberg, E. (1995). *Att upptäcka systemnätverk i edukativ slöjd. Analyser av elevens slöjdhandlingar i en kontext. En paradigmutvecklande ansats* (Akademisk avhandling, Vasa, Institutionen för lärarutbildning). Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Malmberg-Tulonen, E. (1995). *Slöjdföstran i kulturkampen. Del III. Skolslöjdens betydelse ur elevperspektiv. En lokal undersökning* (Publikationer från Pedagogiska fakulteten 19/1995). Vasa: Åbo Akademi.
- Moreno Herrera, L. (1998). *Cuban Sloyd. An evolutionary approach: Theoretical perspective and empirical contribution* (Akademisk avhandling, Vasa, Institutionen för lärarutbildning). Åbo: Åbo Akademi University Press.
- Nuori Suomi ry. (2010). *Lasten toive: Lisää liikuntatunteja kouluun*. Pressmeddelande 6.5.2010. Hämtat 7 maj 2010, från http://www.nuorisuomi.fi/files/ns2/tiedotteet/100506_Taito_ja_teideainetiedote.pdf
- Nygren-Landgårds, C. & Djupsund, G. (1998). Slöjdundervisning och samhällsomvandling. En forskningsplan om slöjd, utbildningsideologier och samhällsutveckling. Ingår i L. Lindfors, J. Peltonen & M. Porko (Red.) *Slöjdkompetens i nordisk kultur. Del IV. Bidrag av forskarnätverk 1997–1998* (Techne Serien: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetskap B:4). Vasa: Åbo Akademi. Institutionen för lärarutbildning.
- Nygren-Landgårds, C. (2000). *Educational and teaching ideologies in sloyd teacher education* (Akademisk avhandling, Vasa, Institutionen för lärarutbildning). Åbo: Åbo Akademi University Press.
- Parikka, M. (1988). *Teknisen työn opetus tutkimuskohteena* (Katsauksia 17). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Opettajankoulutuslaitos.
- Porko-Hudd, M. (2005). *Under ytan, vid ytan och ovanför ytan. Analys av tanken bakom tre läromedel i slöjd* (Akademisk avhandling, Åbo Akademi, Vasa). Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Sjöberg, B. (2009). *Med formgivning i fokus. En studie om holistisk slöjd i lärarutbildningen* (Akademisk avhandling, Åbo Akademi, Vasa). Åbo: Åbo Akademis förlag.

- Skolfront. (2010). *Slöjd – ett ämne för 2000-talet?* Hämtat 16.8.2010, från <http://www.ur.se/Skolfront/Artiklar/Slojd/>
- Skolstyrelsen. (1985). *Grunderna för grundskolans läroplan*. Helsingfors: Statens tryckericentral.
- Skolverket. (1993). *Slöjd. Huvudrapport* (Skolverkets rapport, 24). Stockholm: Liber. (M. Johansson, medförfattare)
- Skolverket. (2005). *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Ämnesrapport Slöjd* (Ämnesrapport till rapport 253). Stockholm: Fritzes. (M. Johansson & P. Hasselskog, författare)
- Skolverket. (2007). *Slöjd. En samtalsguide om kunskap, arbetssätt och bedömning*. Stockholm: Liber. (M. Johansson & P. Hasselskog, författare)
- Statsrådet. (2010). *Regeringens aftonskola behandlade utredning om kulturens framtid*. Pressmeddelande 170/2010, 5.5.2010. Hämtat 7 maj 2010, från <http://www.vn.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=294569>
- Suojanen, U. (1997). Slöjd som en del av hållbar utveckling. I Seitamaa-Hakkarainen, P. & Uotila, M. (Red.) *Produkt, Fenomen, Upplevelse* (Techne series: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetskap, B:3/1997, 73–87). Helsinki: University of Helsinki, Faculty of Education.
- Suojanen, U. (1999). Slöjdens möjligheter att stödja fostran till företagsamhet. I Porko, M. (Red.), *Slöjd i informationssamfundet – konflikt eller konsensus* (Techne serien: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetskap, B:6/1999, 27–36). Vasa: Åbo Akademi, Institutionen för lärarutbildning/Enheten för slöjdpedagogik och huslig ekonomi.
- Suojanen, U. (2000). Slöjd och samhällsförändring. Ingår i U. Suojanen & M. Porko-Hudd (red.) *World-Wide Sloyd. Ideologi för framtidens samhälle* (Techne serien: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetskap B: 8/2000). Vasa: Åbo Akademi, Institutionen för lärarutbildning, Enheten för slöjdpedagogik och huslig ekonomi.
- Säljö, R. (2008). Den materiella kulturen och vårt kunskapande. I K. Borg & L. Lindström (Red.) *Slöjda för livet – om pedagogisk slöjd*, 11–14. Stockholm: Lärarförbundets förlag.
- Säljö, R. (1995). Är handen praktisk och tanken teoretisk? *Slöjdforum*, 1, 5–7.
- Undervisnings- och kulturministeriet. (2010). *Den grundläggande utbildningen 2020 – allmänna riksomfattande mål och timfördelning*. Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2010:1. Hämtat 17.8.2010, från http://www.minedu.fi/-OPM/Julkaisut/2010/perusopetuksen_tuntijako.html?lang=fi&extra_locale=sv
- Utbildningsstyrelsen. (1994). *Grunderna för grundskolans läroplan*. Helsingfors: Tryckericentralen.
- Utbildningsstyrelsen. (2004). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004*. Vammala: Vammalan Kirjapaino.